

Gönderim Tarihi: 16.09.2021

Kabul Tarihi: 18.10.2021

Hz. MUHAMMED'İN ATLARI

The Horses of the Prophet Muhammed

Ercan CENGİZ

Dr. Öğr. Üyesi; Kafkas Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
ercancengiz1976@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9528-6878

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

İnsanoğlu yerleşik hayata geçtikten sonra tarımsal üretimin yanında hayatı kolaylaştırmak adına bazı hayvanları da evcilleştirmiştir. Atlar, evcilleştirilen hayvanlar arasında insanoğlunun hayatında tuttuğu yer ve medeniyetin gelişmesinde üstlendiği rol bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Tarih boyunca atın tarım, ulaşım, ticaret, iletişim ve savaşlarda üstlendiği misyon göz önünde bulundurulduğunda değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Hz. Muhammed'in yaşamında ve tevhid mücadelesinde atın oynadığı mühim rolün, başta Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynakları olmak üzere birinci el kaynaklar ile telif ve tetkik eserlerden yararlanılarak ortaya konması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Arap Atı, Cahiliye, Sekb, Sebha.

Abstract

After adopting a sedentary life, human beings, in addition to agricultural production, domesticated some animals in order to make their lives easier. Among domesticated animals, horses have special importance in terms of their places in human life and the role they play in the development of civilization. When considering the mission that the horses have undertaken in the fields of agriculture, transportation, trade, communication and wars throughout history, their value will be better understood. In this study, it is aimed to reveal the important role played by the horses in the life of Prophet Muhammad (PBUH) and in the struggle for monotheism, by making use of primary sources, especially the Qur'an and hadith sources, as well as copyright and examination works.

Keywords: Prophet Muhammed, Arabian Horse, Jahiliyya, Sekb, Sebha

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi için hayvanların evcilleştirilmesi önemli bir yere sahiptir. İnsanların keçi, koyun ve sığır gibi hayvanları etinden, sütünden, derisinden ve yününden yararlanmak amacıyla evcilleştirmesi insan hayatında önemli değişikliklerin meydana gelmesine vesile olmuştur. Daha sonra atın binek hayvanı olarak ehlileştirilmesi ile insanlar uzun mesafeler kat etmeye başlamış ve insan topluluklarının ilişki kurmasına vesile olmuş, bu suretle kültür alış-verişlerinin yaygınlaşmasına, medeniyetlerin gelişmesine etki etmiştir. Evcilleştirilen hayvanlar arasında fonksiyonu göz önüne alındığında medeniyetin gelişmesinde atın tayin edici unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Atın evcilleştirilmesi tarıma dayanan hayvancılığın

gelişmesini sağlarken, binek hayvanı olarak kullanılması ise insanlık tarihinin önemli bir kültür aşamasına girmesini sağlamıştır. Eskiçağ ve erken ortaçağda meydana gelen büyük göçler atın evcilleştirilmesi ile mümkün olmuştur (Akıncı, 2017, s. 121-125; Çınar, 1993, s. 13).

Binit, ticari meta, iletişim ve beslenme için kullanılan at, kültür ve medeniyet tarihinde önemli bir yere sahiptir. Atın temelini oluşturduğu göçebe kültüründe, yerleşik yaşama kıyasla daha belirleyici fonksiyona sahip olduğu görülmekle birlikte, yük ve araba hayvanı olmaktan çok binek hayvanı durumundadır (Çınar, 1993, s. 14-15). Başlangıçta geniş otlakları, yaylaları, su kaynakları ve sürüleri bulmak, kollamak gibi çeşitli roller yüklenen at, zamanla askeri nitelik kazanarak savaşlarda da görülmeye başlamış ve sağladığı manevra kabiliyeti sayesinde binicilerine büyük avantaj sağlamıştır (Çınar, 1993, s. 15, 23). Atlar değerlerinden dolayı İslam öncesinde olduğu gibi İslam sonrasında da karşılıksız olarak hatırı sayılır kişilere, önemli görevlerde bulunanlara ve yöneticilere hediye olarak verilirdi (Çınar, 1993, s. 32).

2. İSLAM ÖNCESİ DÖNEMDE ARAP TOPLUMUNDA AT

Cahiliye döneminde at savaşın, avın ve zenginliğin simgesi sayılmakla birlikte aynı zamanda övgü kaynağıydı (Zuznî, 2002, s. 64). Ata büyük değer verilir ve adeta ailenin bir parçası olarak görülürdü. Sahibi atının sağlığı ve güvenliği için hiçbir fedakârlık ve masraftan kaçınmazdı. İbn Raşık el-Keyrevânî'nin, el-Umde adlı eserinde Arapların düzenlemiş oldukları eğlencelere ilişkin kaydettiği "*Ya adamın çocuğu olduğunda, ya kişi şairlikte zirve yaptığında veya yeni bir atı doğduğunda eğlence düzenlerdi.*" (el-Kayrevânî, 1981, c. 1, s. 165) ifadesi, Arapların nazarında ata verilen önemi ortaya koyması bakımından kayda değerdir.

Atın nesebinin bilinmesine ve köklü bir soydan gelmesine son derece önem verilir, ırkların karışmasından ve kan yakınlığından sakınılırdı. Bu amaçla atların soylarını gösteren "*Kitâb-ı ensâl*" denilen soy kütükleri bulunmaktaydı. Genetik aktarım açısından hem aygırın hem de kısrağın sahip olduğu fiziki özelliklere dikkat edilirdi. Bir çocuğun babaya nispet edilmesi gibi at da babasına nispet edilerek övülürdü. Bununla birlikte Araplar, aygırın asaletinin yanında kısrağın asaletine de önem verir, "*kısrağ bir tarladır, ne ekilirse o biçilir*" fikrini kabul etmezlerdi (Akıncı, 2017, s. 115-118; et-Teymî, 1939, s. 65, 68; Şeybânî, 2014, s. 26). Ayrıca sıkıntıya katlanmasından, uzun mesafelere ve susuzluğa karşı dayanıklılığından, sevk ve idarelerinin kolaylığından dolayı binek hayvanı olarak kısrağı tercih ederlerdi (Akıncı, 2017, s. 115). Araplar soyuna önem vermelerinin yanı sıra

satın alacakları atların genç olmasına da dikkat ederdi. Zira satın alınacak yaşlı bir at hem ekonomik, hem de sosyal yapı içerisinde itibar kaybı demektir. Satın alınacak atın yaşının belirlenmesi ekonomik değerinin belirlenmesinde de önemli bir etkenidir. Atın sağlıklı olup olmadığının belirlenmesinde ve yaşının tespitinde kullanılan en önemli yöntem ise dişlerin kontrol edilmesiydi (Çınar, 1993, s. 54-56). Atlara verilen önemin bir diğer göstergesi ise onlara isim verilmesidir. Araplarda kendisine isim verilen ve nesebi belli olan ilk at Zâdu'r-Râkib adlı bir attır. Araplar o zamandan beri asil ve zeki bir at gördüklerinde soyunu Zâdu'r-Râkib'e nispet etmektedirler (Atıyye, 2013; el-Kelbi, 2003, s. 28).

Cahiliye döneminde Arap atlarında hem bulunulması istenilen özellikler hem de bulunması durumunda kusur olarak kabul edilen bazı özellikler mevcuttu. İyi bir atta geniş göğüs, uzun bacaklar, uzun ayak bilekleri, uzun bir boyun, etli baldırlar gibi fiziksel özelliklerin yanı sıra iyi huylu ve sabırlı olması gibi mizaçla ilgili hususlara da dikkat edilirdi. Ayrıca yürüdüğünde bir yerinin sarkmaması iyi bir atın göstergesi kabul edilirdi. Bütün bu özellikleri taşıyan atlara *ez-Zeri* (الزري) denilirken bu özelliklere sahip olmayanlara ise *el-Minşel* (المنشال) denilirdi. Atın tabanının yumuşak olması, atta şaşılık bulunması, ayakların yana veya arkaya doğru çarpık olması, kasların yumuşaklığı, göğsün ileride ve sırtın içe doğru eğik olması, burun deliklerinin küçük ve çirkin görünümlü olması ise atta bulunulması istenmeyen özelliklerdi. Bunun yanı sıra kısrağı gördüğünde kişnemeyen, davul sesinden ürkmeyen, suya geldiğinde önce sol ayağını atan ve sağır olan atlar da Araplar tarafından hoş karşılanmazdı (Çınar, 1993, s. 48-49; et-Teymi, 1939, s. 47, 57-58, 76). Ebu Hureyre'den nakledilen bir rivayete göre ise Hz. Peygamber atlarda şikâl bulunmasını kerih görmüştür. Şikâl kavramıyla ilgili birçok görüş bulunmakla birlikte bu görüşlerden öne çıkan bazıları şunlardır: Atın üç ayağının beyaz bir ayağı farklı renk olması, üç ayağın aynı renkte diğer ayağın beyaz olması veya çaprazlama olarak ayaklarda farklı renklerin bulunması. (Nesai "Hayl" 28; Müslim "İmaret" 27; Ebû Dâvûd "Cihad", 15; Çınar, 1993, s. 63; Furi, 2011, c. 5, s. 344).

Araplar yeni doğmuş at yavrularına büyük itina gösterir, hoyratlık ve kabalıktan uzak tutmaya çalışırlardı. Genellikle iyi, nadide kısrakları, aygırları, yavruları kem gözden, nazardan korumak için çadır altında tutarlardı. Tay doğduğunda bazı kabileler daha ilk dakikalarında kalkan ve kılıç şakırtıları, korkunç sesler çıkararak yavruyu savaş meydanlarına hazırlarlardı. Ayrıca hayvana büyük bir merasimle isim verilirdi. (Akıncı, 2017, s. 116).

Tayların terbiyesi, on sekiz aylık oldukları dönemde başlar. İki

yaşına geldiklerinde, büyük kısmı yün ile sarılı, hafif gem ve eğer takımı vurulurdu. Tay otuz aylık olduğunda gеме ve eğer takımına alışmış, aynı zamanda binicisinin indiği yerde kalıp, onun hareketlerine tabi olmayı öğrenmiş olurdu. Otuz aylıktan üç yaşına kadar taya verilecek terbiyenin amacı tayın yumuşak, itaatkâr ve sakin olmasını sağlamaya yönelikti. Üç yaşından sonra beslenmesine ayrıca özen gösterilen at, aniden dörtnal ile yürüyüşe kalkmaya, dörtnala koşarken seri olarak durmaya, engel üzerinden atlamaya, diz çökmeye, şaha kalkmaya, düşmanın atı üzerine binip süvarisini ısırmaya alıştıdırıldı (Akıncı, 2017, s. 117-118).

Arap atı aynı zamanda sahip olduğu özelliklerle şiirlere de konu olmuş ve kendisine Arap edebiyatında mühim bir yer bulmuştur. Örneğin İbnu'l Kays bir şiirinde:

مَكْرٍ مَفَرٍّ مُقْبِلٍ مُدْبِرٍ مَعًا ... كَجُلُودٍ صَخَرٍ حَطَّ السَّيْلُ مِنْ عَلٍ

At, selin sürükleyerek yükseklerden yuvarladığı kaya gibi sert ve hızlıdır. (Zuznî, 2002, s. 64) ifadesiyle atın hızını ve gücünü selin yüksek bir yerden yuvarladığı kaya parçasına benzetip överken, bir başka şiirinde ise atın kötü biniciyi kabul etmeyerek biniciyi düşürdüğünü, buna karşın iyi bir biniciyle de bütünleştiğini şu şekilde ifade etmiştir:

يُزِلُّ الْغَلَامُ الْخِفَّ عَنْ صَهَوَاتِهِ ... يُلْوِي بِأَثْوَابِ الْعَنِيْفِ الْمُثَقَّلِ

Bu at öyle bir attır ki hem tökezliyor hem de tökezletiyor

Binicisi zayıf ise onu yere atar, güçlü ama binici değilse sarsarak

elbiselerini savurur

Bundan dolayı bu ata binen usta binici olmalıdır. (Zuznî, 2002, s. 66)

Cahiliye döneminin ünlü savaşçılarından Antere b. Şeddâd da Cerve isimli atına olan sevgisini ve verdiği değeri bir şiirinde şu şekilde ifade etmiştir:

وَمَنْ يَكُ سَائِلًا عَنِّي فَإِنِّي
وَجُرُوءٌ لَا تَرُودُ وَلَا تَعَارُ
مَقْرَبَةُ الشَّتَاءِ وَلَا تَرَاهَا
وَرَاءَ الْحَيِّ؛ يَتَّبِعُهَا الْمَهَارُ

Kim bana sorarsa şüphesiz ki ben Cerve'yi ne ihmal ederim ne ödünç olarak veririm.

Kış yaklaştığında Cerve'yi sen evden uzakta bir yerde göremezsın, yavrusu da ona tabidir. (İbn Manzur, t.y. c. 1, s. 610).

3. ARAP ATI

Arap atının vücudu fiziksel yapı itibariyle son derece orantılı ve uyumludur. Diğer türlerle karşılaştırıldığında kafası küçük ve naziktir. Büyük gözleri sayesinde uzakları rahatlıkla görebilirken, uzun ve geniş perçemi gözlerin güneş ışığı, toz ve sineklerden korunmasına yardımcı olur. Arap atlarının yüzü bombeli, burunları uzun ve düz, burun delikleri ise geniştir. Burun deliklerinin geniş olması nefes almalarını kolaylaştırır. Geniş ve yuvarlak alın öne doğru çıkıntılıdır. Küçük kulakları sivri, birbirine yakın ve diktir. Kulaklarının dik olması duyma yetisini arttırmaktadır. Uzun ve kavisli boynu göğsün alt kısmına kadar inmektedir. Uzun, eğimli ve kaslı bir omuza sahiptir. Arap atları geniş kuyruklara sahiptir ve kuyruk bağlantısı yukarıdan olup koşarken hafif bir “S” yapmaktadır. Bu durum Arap atlarının “kuyruk tutma” olarak adlandırılan karakteristik bir özelliğidir. Kısa olan bacakları ince olmakla birlikte kaslı ve güçlüdür. Yükseklikleri 141 cm’den 151 cm’ye kadar olan Arap atlarında meşhur olan renkler ise siyahın tonları, kumral, kestane rengi, bal rengi, sarı, açık kırmızı, beyazın tonları, değişik renkler üzerinde farklı renklerde desenlerdir. Ortalama ömürleri 20-25 yıl arasında olmakla beraber 30 yıl yaşayanlarına da rastlanmaktadır. Açlığa ve susuzluğa karşı dayanıklı olan Arap atları dost canlısı, sahibine bağlı, onları mutlu etmeye çalışan, zeki ve sosyal canlılardır. Kendilerine gösterilen ilgiye aynı şekilde karşılık veren Arap atları, ilgi gösterilmediğinde ise aynı şekilde ilgisiz davranmaktadır (Zuznî, 2002, s.64; et-Teymî, 1939, s. 103-108; Çınar, 1993, s. 3-5; Köseman, 2005, s. 3; Mardîni, t.y. s. 3-5).

En iyi Arap atları Bağdat, Basra, Şam, Gazze ve Mısır’da bulunmakla birlikte en çok Irak ve Suriye’de yetiştirilmekteydi (Çınar, 1993; s. 57; Akıncı, 2017, s. 106, 113). Çeşitli cinsleri olan Arap atları isimlerini Arap kabilelerinden almıştır. Seylavî (Saklavî), Küheylân, Havarî, Mahmudî, Manekî, Diklevî ve Said gibi at cinsleri buna örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte, Naserî’den nakledildiğine göre Arap atları nesepleri bakımından on kısma ayrılmaktadır:

- ✓ Hicazî; atların şereflişi
- ✓ Necdî; atların bereketlisi
- ✓ Yemenî; atların sabırlısı
- ✓ Şamî; atların iyi renklisi

- ✓ Cezirî; atların güzeli
- ✓ Berkî; atların haşini
- ✓ Mısrî; atların müreffehi
- ✓ Hakacî; atların süratlisi
- ✓ Mağzî; atların kolay üreyeni
- ✓ Efrecî; atların efşeli (Çınar, 1993; s. 58)

4. KUR'AN VE SÜNNET ZAVİYESİNDEN AT

Kur'an-ı Kerim'de Âl-i İmrân 14., Enfâl 60., Nahl 8., İsrâ 64., Haşr 6., Sâd 31-33. ve Âdiyât 1-5. ayetlerde atlar ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Âl-i İmrân, Enfâl, Nahl, İsrâ ve Haşr surelerinde doğrudan, Arapça at kelimesinin karşılığı olan خَيْل kelimesi kullanılırken Âdiyât Sûresi'nde atlar için sureye de ismini veren العاديات (koşan atlar), الموريات (Koşarken tırnaklarından kıvılcım çıkan atlar) ve المغيرات (sabah koşan atlar) kelimeleri kullanılmaktadır. Sâd Suresi 31-33. ayetlerde ise الجياد (asil, süslü ve hızlı at) kelimesi yer almaktadır.

Enfâl Sûresi'nde Allah Müslümanlara, düşmanlarını korkutmaları, onlara karşı güçlü olmaları için at beslemelerini buyururken, Âdiyât Sûresi'nde ise atların üzerine yemin etmektedir. Ata bu kadar değer verilmesi şüphesiz dönemin şartlarıyla yakından alakalıdır. Atlar, Arabistan coğrafyasında savaş için avantaj sağlayacak en önemli savaş aracıydı ve sahip olunması durumunda müşriklerle mücadelede Müslümanlara büyük avantaj sağlayacaktı (Şinkitî, 1995, c. 9, s. 61; Taberî, 2000, c. 14, s. 31). Bu sebeple Allah insanların dikkatini atların değerine çekmek için dönemin şartlarına uygun olarak atların üzerine yemin etmektedir. Zira Cahiliye Arapları yemin ettiklerinde değer verdikleri şeylerin üzerine yemin etmekteydiler ve bu bakımdan Kur'an'da kullanılan üslup dönemin Arap geleneklerine uygun düşmektedir (İbn Kesîr, 1999, c. 8, s. 465). Allah tarafından mübarek kılındığı için at beslemek, ona iyi davranmak, Allah'ın inayetine mazhar olmayı ve sevap kazanmayı beraberinde getirecektir (Çınar, 1993, 63).

Hz. Muhammed pek çok hadisinde atları överek yüceltmış, Müslümanları at beslemeye teşvik etmiş ve ata iyi davranmaları noktasında onlara tavsiyelerde bulunmuştur (Numânî, 2014, s. 518; Akıncı, 2017, s. 97). Hz. Muhammed'in Müslümanları at yetiştirmeye teşvik etmesindeki en önemli etken, düşmanlarına karşı güçlü ve aynı zamanda caydırıcı bir unsur haline gelmelerini sağlamaya yöneliktir. Müslümanların Medine'ye

hicretinden sonra içinde bulunduğu şartlar itibariyle atın önemi daha da artmıştı. Bu sebeple Hz. Muhammed hadislerinin yanı sıra uygulamalarıyla da at beslemeleri için Müslümanları teşvik etmiştir. Örneğin Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'na atlı olarak katılan Mikdâd b. Amr ile Zübeyr b. Avvam'a ganimetten birer pay verirken birer pay da atları Sebha ve Ya'sub için vermiştir (İbn Sa'd, 2001, c. 3, s. 149; el-Aynî, t.y. c. 21, s. 331; İbn Hişâm, 1955, c. 1, s. 666). Hz. Muhammed'in Lizâz, Zarib ve Sekb ile katıldığı Hayber Gazvesi'ndeki uygulaması ise daha dikkat çekicidir. Gazveye annesinin atı ile katılmış olan Zübeyr b. Avvam'a ganimetten bir pay, atı için iki pay verirken atın sahibi ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in halası olan Zübeyr b. Avvam'ın annesi Safiyye binti Abdülmuttalib'e de Hayber ganimetlerinden bir pay vermiştir (Vâkıdî, 1989, c. 2, s. 688; Nesâî, "Hayl", 28).

Abdullah b. Mesud'tan nakledilen bir rivayete göre Allah Resûlü, sahip olunan atların üçe ayrıldığını belirterek şöyle buyurmuştur:

"Atlar üçe ayrılır. Rahman için olan atlar, insan için olan atlar ve şeytan için olan atlar. Rahman'ın atları Allah yolunda beslenen atlardır. İnsan için olan atlar ticaret için ve ekonomik açıdan kişiye faydası olan atlardır. Şeytan için olan atlar ise kumar ve yarış için olan atlardır." (Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 6:298. Nesâî, "Hayl" 28; İbn Mace, "Cihad", 14).

Hz. Muhammed bir başka hadisinde ise *"At (besleyen) erkek için ecirdir, (ateşe karşı) perdedir, sahibinin sırtına vebaldir."* buyurmaktadır. *Ecir olan at sahibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Atın otlaklarda yediği ve karnına yediği her şey sahibine ecirdir. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayır çıksa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ecir olur. At, bir nehre uğrayıp ondan su içse (sahibi onu sulamak istememiş olsa bile), ipini koparıp başını alıp gitse bu esnada bıraktığı bütün izleri ve gübreleri sahibine ecirdir. Sahibi tarafından ticaret için alınmış, daha sonra zekâtı verilmiş at ise sahibi için cehennem ateşine perde olur. Eğer at övünmek, gösteriş ve Müslümanlara kötülük için besleniyorsa o zaman da sahibi için bir vebaldir"* buyurmaktadır (Buhari, *Musâkât*, 42; Nesâî, "Hayl", 28).

Allah Resûlü Müslümanları at beslemeye teşvik için ayrıca şöyle buyurmuştur:

“Kim Allah yolunda Allah rızası için bir at beslerse o atın açlığı tokluğu, büyük ve küçük abdesti için ahirette bunların karşılığında kişiye sevap vardır” (Nesâî, “Hayl”, 28).

Burada büyük ve küçük abdestten kasıt atın ihtiyacını gidermesinden sonra temizliğinin yapılmasıdır.

Hiz. Peygamber, Medine ve civarında at sayısının az olmasından ve Müslümanların gelir elde etmekten ziyade, savaşlarda kullanmak için at yetiştirmelerinden dolayı savaşlarda kullanılan atları zekâtтан muaf tutmuştur.

“Allah yolunda cihat eden gazinin atına zekât düşmez”, “Müslümana at ve kölesinden zekât düşmez”, “At ve balda zekât yoktur.”

hadislerinden hareketle fakihlerin çoğunluğu Hiz. Peygamber’in savaş için beslenen atları zekâtтан muaf tuttuğuna kanaat getirmişlerdir. Hiz. Ömer döneminde ise kazanç sağlamaya yönelik at yetiştiriciliğinin yapılmaya başlanmasıyla binek atların alınıp satılmasında zekât alınması gündeme gelmiştir (Kâsım b. Sellâm, 2016, s. 440-441; Numanî, 1975, c. 2, s. 80-81; Koca, 2013, s. 284).

Hiz. Muhammed ayrıca birçok hadisinde atların hayır ile berekete vesile olduğunu, at besleyen kimselere Allah’ın yardım edeceğini, gösteriş ve eğlence için at beslemesi durumunda ise kişinin hüsrana uğrayacağını belirtmiştir:

“Atın güzelliği alınıdadır. Atta sadece hayır bulunur. Kim Allah yolunda at eğitirse/beslerse amellerin tartıldığı kıyamet gününde kendisi için bir kurtuluş vesiledir. Kim atı gösteriş için eğlence için beslerse kıyamet gününde o kişi için hüsrana vardır.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 45:556),

“Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştır. (Bu hayır ise) Sevap ve ganimettir.” İbn Mace, “Cihad”, 14; Müslim, “İmare”, 26; Nesâî, “Hayl”, 28; Buhârî, “Menâkıb”, 28; Ebu Dâvûd, “Cihad” 15). Burada atların alnı ifadesiyle atın kendisi kast edilmektedir. Çünkü Araplar فلان مبارك الناصية alnı mübarek kişi ifadesiyle kişinin kendisini kast etmektedir (Furi, 20011, c. 5, s. 341).

“Allah yolunda atı infak eden kişi sürekli sadaka veren kişi gibidir.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 29/159). *“Kim Allah yolunda bir at beslerse, yemini eliyle verirse o kişiye yemin içinde*

bulunan her tane için bir sevap yazılır.” (İbn Mace, “Cihad” 14). “Atın alnında bereket vardır. At besleyen insanlara (Allah tarafından) yardım edilir. Atın alnına elinizi koyup bereket duası yapın. Dinin ve Müslümanların savunması için at edinin. Cahiliye dönemi insanı gibi evtar için at beslemeyin.” (İbnü’l Esir, 1979, c. 3, s. 271).

Allah Resûlü at sahibi müminlere atlarına iyi davranmaları, onlarla ilgilenmeleri ve sevgi göstermeleri hususunda da tavsiye bulunarak:

“Atın alnındaki tüyleri kesmeyin yelelerini de kesmeyin, kuyruğundaki tüyleri de. Çünkü kuyruğu (sinekleri) kovalar, yeleleri de onu ısıtan elbisesidir, alnı ise orada hayır bağlıdır.” (Ebu Dâvûd, “Cihad, 15). “At besleyin, alnını ve yelelerini okşayın. Boyunlarına takı takın fakat giriş bağlamayın.” buyurmuştur. (Nesâî, “Hayl”, 28).

Hız. Muhammed ayrıca atların sahiplerinin sevgi ve ilgisine ihtiyaç duyduğunu, bunun için atlara dua için izin verildiğini şu hadisinde ifade etmiştir:

“Hiçbir Arap atı yoktur ki kendisine seher vakti iki dua için izin verilmemiş olsun; Allah’ım beni kendisine ihsan ettiğin kişiye ailesinden ve malından daha sevimli kıl veya sevdiklerinden biri kıl.” (Nesâî, “Hayl”, 28; Ebû Alefe, 2007, c. 2, s. 18).

Ata binmeyi çok seven Allah Resûlü, Medine’nin dışında at yarışları yaptırır ve yarışlarda beş yaşına girmiş الفُرَّاح (el-kurrah) denilen atları tercih ederdi. Hız. Peygamberin atlarından bazıları bu yarışlara farklı binicilerle katılırken, zaman zaman kendisi de atlarından biriyle yarışlara katılmıştır. İbn Ömer’in naklettiğine göre Hız. Peygamber muzemmer¹ işleminden geçmiş idmanlı atları Hafyâ’dan Seniyyetü’l Veda’ya kadar, idmansız atları ise Seniyyetü’l Veda’dan Benî Zürayk Mescidi’ne kadar yarıştırdı. Hafyâ ile Seniyyetü’l Veda arası altı veya yedi mil iken Seniyyetü’l Veda’dan Benî Zürayk Mescidi’ne kadar olan mesafe ise bir mildi. (Tirmizi, “Cihad”, 22;

¹ Muzemmer, atların yarışlarda daha hızlı koşmasını sağlamak amacıyla yarış öncesinde yapılan bir hazırlık sürecidir. Muzemmer’de at ilk olarak şişmanlayıncaya kadar beslenir, ardından yemi azaltılarak ihtiyacı kadar yem vermeye başlanırdı. At daha sonra kapalı bir mekâna alınıp üstü örtülmek suretiyle terlemesi sağlanır ve teri kurutulurdu. Böylece kırk günlük sürenin sonunda fazla kilolarından kurtulan atın daha hızlı koşması sağlanırdı (Furi, 2011, c. 5, s. 347; Numânî, 2014, s. 518). Hız. Muhammed’de yarışa katılacak atlarını yarış öncesinde muzemmere tabi tutardı (Ebu Davud, Cihad, 15).

Ebu Davud, “Cihad” 15; Müslim, “İmaret”, 33; Malik b. Enes, *el-Muvatta’* 3:665; Nesâî, “Hayl”, 28; es-Seyrûn, 2014, c. 3, s. 18; Numânî, 2014, s. 518)

Hiz. Muhammed, tertip edilmesini istediği yarışlarda kendi atlarından biri yarışa katılacaksa ödül koymazdı (Furi, 2011, s. 348). Eğer atları yarışa girmeyecekse o zaman da genellikle birinciye Yemen kumaşından yapılmış üç elbise, ikinciye iki elbise, üçüncüye bir elbise, dördüncüye bir dinar, beşinciye bir dirhem ve altıncıya bir gümüş verirdi. İslam âlimleri ödölsüz yapılan yarışların caiz olduğu konusunda icma etmişlerdir. Diğer taraftan yarış için konulan ödölün yarışmacılar dışında biri tarafından konulması, ödölü koyan kişinin bizzat kendisinin veya kendisine ait bir atın yarışa katılmaması durumunda düzenlenen yarış yine caiz kabul edilmektedir. Ayrıca kişinin yarışta kendisini geçecek kişiye kendisini geçmesi durumunda ödöl vereceğini, fakat yarışı kazanması durumunda ödöl istemediğini belirttiği yarışlarda âlimlerin çoğu tarafından caiz sayılmıştır. Eğer yarışan her iki taraf da ortaya ödöl koyuyorsa ve yarış yarışan kimselerin tamamen kazanması veya kaybetmesi esasına dayanıyorsa bu durumda kumar sayılmaktadır (es-Seyrûn, 2014, s. 18-19).

Yarışları düzenleme işleri Hiz. Muhammed tarafından Hiz. Ali’ye havale edilmişti. O da Sürâka b. Mâlik’i yarışlarla ilgilenmesi için kendisine vekil kılmıştı. Hiz. Ali yarışın yapılacağı meydanın en uç noktasına oturur ve bir çizgi çizerek iki kişiyi çizginin iki ucunda durmaları için görevlendirirdi. Atlar bu iki kişinin arasında bulunan çizgiden geçerek yarışa başlardı. Ayrıca yarışlarla ilgili birkaç kaide de tespit edilmişti. Yarıştan önce atlar sıraya dizilir ve üç kere atlarının dizginlerini düzeltmek, tayını almak ve eğersiz yarışmak isteyen binicilere çağrı yapılırdı. Çağrının ardından herkesin hazır olduğu görüldüğünde üç defa tekbir getirilir ve üçüncü tekbirle birlikte atlar yarışa başlardı. Atlardan bitiş çizgisini aynı anda geçenler olması durumunda ise çizgiyi kulağı önce geçmiş olan at yarışı kazanmış sayılırdı (Numânî, 2014, s. 518).

Enes b. Malik’ten nakledilen bir rivayete göre Hiz. Muhammed bir keresinde attan düşüp sağ tarafını incitince, sahabe kendisini ziyarete gelmiş, namaz vakti geldiğinde ise Hiz. Muhammed sahabesine namazı oturarak kıldırmıştır (en-Nevevî, 2009, c. 4, s. 351; Vâkıdî, 1989, c. 2, s. 426; Safedî, 2000, c. 1, s. 90).

Hiz. Peygamber’in teşvik ve uygulamaları neticesinde Müslümanların sahip olduğu atların sayında kısa sürede büyük bir artış meydana gelmiştir. 624 yılında yapılan Bedir Gazvesi’nde İslam ordusunda 2 at bulunmakta iken, 630 yılında düzenlenen Tebuk Gazvesi’ndeki at sayısı

10.000 gibi büyük bir sayıya ulaşmıştır. Hz. Muhammed döneminde gerçekleşen seferlerdeki at sayısı tespit edebildiğimiz kadarıyla şu şekildedir:

624	Bedir Gazvesi	2
625	Uhud Gazvesi	2
627	Benî Müstalik Gazvesi	32
627	Benî Lihyân Gazvesi	20
628	Hayber Gazvesi	200
629	Umretü'l Kaza	100
630	Mekke'nin Fethi	900
630	Tebük Gazvesi	10.000

(Makrîzî, 1999, c. 1, s. 84, 203, 258, 321, 331, 358, c. 2, s. 73, c. 7, s. 198)

Hz. Peygamber'in Lizâz ve Zarib isimli atlarıyla katıldığı Benî Müstalik Gazvesi'nde Ensar'ın 20, Muhacirin 10 olmak üzere orduda toplam 32 atı bulunmaktaydı. Mekke'nin fethi sırasında ise ordudaki 900 atın 500'ü, Ensar'a 300'ü Muhacirlere aitti. Geri kalan 100 atın 50'si Benî Cüheyne'ye 30'u Benî Eslem'e ve 20'si de Benî Kâb kabilesine aitti (Makrîzî, 1999, c. 1, s. 203, 354). Müslümanların sahip olduğu atların sayısını artıran hususlardan biri de ganimet malları arasında atların da yer almasıydı. Bedir Savaşı'nda 10 at, Hayber'de ise 500 at ele geçirilen ganimetler arasında bulunmaktaydı (en-Neccâr, s.329, Makrîzî, c.1, s. 112).

5. HZ. MUHAMMED'İN ATLARI

Hz. Muhammed'in sahip olduğu atların sayısı ve isimleri hakkında kaynaklarda yer alan bilgiler oldukça dağınık ve ihtilafıdır. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in atlarının sayısına ilişkin bazı bilgilere rastlamak mümkündür. Ancak kaynaklarda daha çok Hz. Muhammed'in meşhur atları üzerinde durulmaktadır. Müellifler diğer atlara ise ya oldukça kısa değinmiş ya da hiç yer vermemiştir. Atların sayısı ile ilgili olarak kaynaklarda on (Safedî, 2000, c. 1, s. 90), on beş (el-Cevziyye, 1994, c. 1, s. 129), yirmi dört (el-Aynî, t.y., c. 20, s. 193; Lâşîn, 2002, c. 7, s. 162) gibi birbirinden oldukça farklı sayılar zikredilmekle birlikte atlardan yedisi üzerinde görüş birliği mevcuttur. Üzerinde ittifak edilen atların tamamı kısrağı olup bunların üçü Hz. Muhammed tarafından satın alınan atlar dördü ise kendisine hediye edilen atlardır. Üzerinde ittifak edilen atlar Sekb, Mürteciz, Luhayf, Lizâz, Zarib, Sebha ve Verd isimli atlardır (el-Cevziyye, 1994, c. 1, s. 128; el-Aynî, t.y. c. 20, s. 193; İbn Nâsirüddin, 2010, c. 8 s. 43; Borden, 1906, s. 40). Kaynaklarda Hz. Muhammed'in atlarının sayısına ilişkin farklı sayılara

rastlanmakla birlikte yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit edebildiğimiz on dokuz at şunlardır:

5.1. es-Sekb (السَّكْب)

Hız. Peygamber'in ilk atı olma özelliğine sahip bu atı Hz. Peygamber, Medine'de Benî Fezâre kabilesinden bir adamdan 10 evak gümüş karşılığında satın almıştı. Satın aldığı kişi atı zorlu ve kötü huylu manasına gelen ed-Daris olarak isimlendirmişti. Hız. Peygamber ed-Daris'i satın aldıktan sonra ona, yürüyüşünün suyun akışı ve dökülüşü gibi hızlı olmasından dolayı suyun akışı anlamında es-Sekb ismini vermişti. Sekb, aynı zamanda Hız. Peygamber'in üzerinde savaştığı ve yarıştığı ilk at olma özelliğine sahiptir. Hız. Peygamber'in üzerinde ilk kez Uhud'da savaştığı Sekb'in dışında İslam ordusunda sadece Ebu Bürde b. Niyar'ın Melâvih isimli atı bulunmaktaydı. Kaynakların çok hızlı olduğunu kaydettiği Sekb, siyaha yakın parlak kestane rengindeydi ve alını ile dört ayağında parlak beyaz lekeler bulunmaktaydı (İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 421; et-Teymî, 1939, s. 183; el-Kelbî, 2003, s. 3; İbnü'l-Esîr, 1997, c. 2, s. 176; Taberî, 1986, c. 2, s. 218; el-Aynî, t.y. c. 6, s. 417; el-Cevziyye, 1994, c. 1, s. 128; Safedî, 2000, c. 1, s. 90; İbn Seyyidünnâs, 1993, c. 2, s. 389).

5.2. Mürteciz (مُرْتَجِز)

Hız. Peygamber Mürteciz'i, Benî Murra kabilesinden Sevâ b. Zâlim adlı bir bedviden satın almıştı. Beyaz renkli olan atın, Mürteciz olarak isimlendirilmesinin sebebi ise yüksek ve güzel sesle kişnemesinden dolayı idi. Siyer kitaplarında Mürteciz'in satın alınması ile ilgili meşhur bir kıssa yer almaktadır. Mürteciz'i Hız. Peygamber'e satan kişi daha sonra atı Hız. Peygamber'e sattığını inkâr etmiş, bunun üzerine orada bulunan Huzeyme b. Sabit el-Ensari olaya şahitlik etmiş ve Huzeyme bundan dolayı Hız. Peygamber tarafından *Zü's-şehâdeteyn* (Şahitliği iki kişi yerine geçen) olarak isimlendirilmiştir (et-Teymî, 1939, s. 183-184; İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 422; el-Kelbi, 2003) s. 31; İbnü'l-Esîr, 1997, c. 2, s. 176; Taberî, 1986, c. 2, s. 218; el-Aynî, t.y. c. 20, s. 193; el-Cevziyye, 1994, c. 1, s. 128; Safedî, 2000, c. 1, s.190; İbn Seyyidünnâs, 1993, c. 2, s. 389).

5.3. Sebha (سَبْحَة)

Hız. Peygamber'in Cüheyne kabilesinden bir bedviden 10 deve karşılığında satın aldığı Sebha, altın sarısı renge sahipti ve koşarken uzun adım atmasıyla meşhurdu. Hız. Peygamber, nesli Beni İyad kabilesinin atlarından gelmekte olan Sebha'yı kazandığı bir yarışın ardından beğenmiş ve satın almıştır. Kaynaklarda Cafer b. Ebu Talib'in Mute Savaşı'nda

üzerinde savaşırken şehit olduğu atın adının da Sebha olmasından dolayı farklı rivayetlere rastlanılmaktadır. Muhammed b. Habib el-Bağdadi'den yapılan bir rivayete göre Hz. Peygamber'in atı Sebha'nın dışında, Cafer b. Ebu Talib'in de Sebha adında bir atı vardı ve Mute'ye bu atla katılmıştı. Dimyâdî'ye göre ise Cafer b. Ebu Talib'in ekonomik durumu iyi olmadığı için Mute'ye giderken Sebha Hz. Peygamber, tarafından kendisine hediye edilmişti (İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 421; et-Teymî, 1939, s. 184-186; İbn Nâsırüddin, 2010, c. 8, s. 38-39).

5.4. Luhayf/Lahif (لُحَيْف/لَاحِف)

Buhari ve diğer bazı âlimler Lahif'in diğer adının Luhayf olduğunu belirtirken bazı kaynaklarda Lahif ile Luhayf'ın ayrı atlar olduğu kaydedilmektedir. Kaynaklarda yer alan bilgilerin karşılaştırılması sonucunda ise Luhayf ile Lahif'in aynı at olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'e Rebîa b. Ebi Bera'nın hediye ettiği ata Hz. Peygamber Luhayf ismini kuyruğunun uzunluğundan dolayı vermiştir (et-Teymî, 1939, s. 186; el-Kelbi, 2003, s. 31; İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 422; el-Aynî, t.y. c. 20, s. 193; İbnü'l-Esîr, 1997, c. 2, s. 176; Safedî, 2000, c. 1, s. 90; İbn Seyyidünnâs, 1993, c. 2, s. 389; Şevkânî, 1993, c. 8, s. 90).

Hz. Peygamber Rebîa'nın hediyesini kabul ettikten sonra kendisine Benî Kilab'tan aldığı bir hayvanı hediye etmiştir. İbn Sa'd Hz. Peygamber'in Rebîa b. Ebi Bera'ya hediye ettiği hayvanı Arapça'da hem büyükbaş hem de küçükbaşlar için kullanılan أنعام (enâm) kelimesi ile ifade etmektedir (İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 422; İbn Nâsırüddin, 2010, c. 8, s. 40). Bu sebeple Hz. Peygamber'in hediye ettiği hayvanın sığır cinsinden bir büyük baş hayvan mı yoksa koyun, keçi cinsinden bir küçükbaş hayvan mı olduğu tespit edilememiştir (Taberî, 1986, c. 2, s. 218).

5.5. Lizâz (لِزَاز)

Lizâz, Sa'd b. Sa'd Ebi Sehl İbn Sa'd'ın Hz. Peygamberin Luhayf ve Zarib ile bakımını üstlendiği üç attan biriydi. Mısır Mukavkısının hediye ettiği ata Lizâz ismi, huyunun çok güzel olmasından ve hızlı hareket etmesinden dolayı verilmiştir. Bir başka rivayette ise insanlara gösterdiği yakınlıktan dolayı Lizâz olarak isimlendirildiği belirtilmektedir (İbn Sa'd, 2001, c. 1 s. 422; et-Teymî, 1939, s. 187; el-Kelbi, 2003, s. 31; İbnü'l-Esîr, 1997, c. 2, s. 176; el-Aynî, t.y. c. 20, s. 193; Taberî, 2000, c. 2, s. 218; İbn Seyyidünnâs, 1993, c. 2, s. 389).

Hz. Peygamber atlar ile develer için yarışlar düzenletmekte ve kendi bineklerini de bu yarışlara dâhil etmekteydi. Yine atlarla develer için ayrı

ayrı yarışmalar düzenlendiği bir vakitte Hz. Peygamber atlarından Lizâz ve develerinden Kasva ile müsabakalara katılmıştır. Lizâz binicisi Ebu Useyd es-Saidi ile atlar arasında birinci olurken Kasva ise binicisi Bilal-i Habeşi ile develer arasında birinci olmuştur (Vâkıdî, 1989 c. 2, s. 426; Safedî, 2000, c. 1, s. 90).

5.6. Zarib (ظرب)

Hz. Peygamberin en meşhur atlarından biri olan Zarib'e ismi cüssesinin iriliği ve yaşının ilerlemiş olması sebebiyle verilmiştir. Bir başka rivayete göre ise at toynağının sertliği dolayısıyla Zarib olarak isimlendirilmiştir. Zarib'i, Belka bölgesinde ikamet eden Cüzâm kabilesine mensup Ferve b. Amr Müslüman olduktan sonra beyaz bir katırla birlikte Hz. Peygambere hediye olarak göndermiştir. Ferve b. Amr, Rum bölgesinde bulunan Arapların sorunlarını çözen bir idareciydi. Müslüman olduğu öğrenilince hapsedilerek boynu vurulmuş ve cesedi asılarak insanlara sergilenmiştir (el-Aynî, t.y. c. 20, s. 193; et-Teymî, 1939, s. 187; İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 422; İbnü'l-Esîr, 1997, c. 2, s. 176; Safedî, 2000, c. 1, s. 90; İbn Seyyidünnâs, 1993, c. 2, s. 389).

5.7. Verd (وَرْد)

Hz. Peygamber, Temîm-i Dârî tarafından kendisine hediye edilen Verd isimli bu atı daha sonra Hz. Ömer'e hediye etmiştir. Hz. Ömer ise cihat için kullandığı Verd'i birine sadaka olarak vermiş, sonrasında atın düşük bir fiyata satıldığını görerek almak istemiş fakat öncesinde Hz. Peygamber'e gelerek sadaka olarak verdiği atı satın alıp alamayacağını sormuştur. Hz. Peygamber'in sadaka olarak verdiği bir şeyi satın almaması gerektiği yönünde tavsiyede bulunması üzerine ise Verd'i satın almaktan vazgeçmiştir (Taberî, 1986, c. 2, s. 218; et-Teymî, 1939, s. 187; İbn Nâsirüddin, 2010, c. 8, s. 37-38; İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 422; İbnü'l-Esîr, 1997, c. 2, s. 177; Safedî, 2000, c. 1, s. 90; Buhari "Cizye" 58).

5.8. Eblak (أَبْلَق)

Rengi siyah-beyaz olan Eblak'a, Hz. Peygamber bu sebepten dolayı siyah-beyaz anlamına gelen Eblak ismini vermiştir. Hz. Peygamber, Mesud b. Dahhâk'a; *"Ey Mutâ'! Sen kavminin arasında sözü dinlenen (itaat edilen) birisin"* diyerek onu Eblak'ın üzerine bindirip kendisine sancak vermiş ve İslam'a davet etmesi için kavmine görevlendirmiştir. Mesud b. Dahhâk kavminin arasına döndüğünde onlara *"Kim bu sancağın altına girerse azaptan emin olur."* diyerek kendine tevdi edilen görevi yerine getirmiştir (et-Teymî, 1939, 187).

5.9. Mirvâh (مِرْوَاه)

Arabistan'da Mezhac denilen bölgede ikamet eden Rahâ kabilesinden 15 kişilik bir heyet, Hz. Peygamber ile görüşmek için Medine'ye gelerek Ramle bt. Hâris'in evinde konaklamıştı. Hz. Peygamber heyette bulunanların yanına giderek uzun süre onlarla sohbet edip İslâm'ı tebliğ etti ve heyettekiler İslâm'ı kabul etti. Rahâlılar Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'e değerleri on iki ukıyye ile beş evak arasında değişen hediyeler sundu. Hediyeler arasında heyetin süsleyerek Hz. Peygamber'e hediye ettiği ve Hz. Peygamber'in güzelliğini gördükten sonra son derece hoşnut olduğu Mirvâh da bulunmaktaydı. Kaynaklar Hz. Peygamber'in atı Mirvâh olarak isimlendirilmesinin sebebi olarak, atın koştuğunda uzun adımlar atmasından ve rüzgâr gibi hızlı olmasından kaynaklandığını kaydetmektedir. Bununla birlikte atın isminin kökeniyle ilgili farklı iki görüş daha vardır. Bu görüşlerden ilki, Mirvâh kelimesinin gitmek anlamında kullanılan rauh mastarından türetildiğidir. Diğer görüşe göre ise atın ismi rahe mastarından türetilmiştir ve üzerindeki binicinin rahat seyahat etmesini sağladığı için bu isim verilmiştir (et-Teymî, 1939, 189; İbn Sa'd, 2001, c. 1, s. 297).

5.10. Zü'l-Ukkâl (ذُو الْعُقَال)

Atın gövdesiyle ayaklarının birleştiği omuz bölgesine Arapça'da ukkâl denilmektedir. Hz. Peygamber'in bu atının ukkâl bölgesi güçlü olduğu için Zü'l-Ukkâl olarak isimlendirilmiştir (et-Teymî, 1939, s. 188; Zebîdî, t.y. c. 30, s. 28). Hz. Hamza'nın Zü'l-Ukkâl'ın soyundan gelen bir ata sahip olduğu kendisine nispet edilen şu beyitten anlaşılmaktadır:

لَيْسَ عِنْدِي إِلَّا سِلَاحٌ وَوَرْدٌ ... قَارِخٌ مِنْ بَنَاتِ ذِي الْعُقَالِ
أَتَّقِي دُونَهُ الْمَنَابِي بِنَفْسِي ... وَهُوَ دُونِي يَغْشَى صُدُورَ الْعَوَالِي

“Benim yanımda sadece bir silah ve bir at vardır. O at Zü'l Ukkâl'ın kızlarından güçlü bir attır.” (Zebîdî, t.y. c. 30, s. 28)

5.11. Zü'l-Lümme (ذُو اللَّمَّة)

Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî bu atın Hz. Peygamber'e ait olduğunu belirtmekle birlikte Ukkâse b. Muhsin el-Esedî'nin de bu isimle bir atı olduğunu da kaydetmektedir. Dimyadi ise iki atın aynı at olması durumunda Hz. Peygamber'in Zü'l-Lümme'yi Ukkâse'ye vermiş olabileceğini belirtmektedir (İbn Nâsırüddin, 2010, c. 8, s. 43; et-Teymî, 1939, s. 188).

5.12. Mürteçil (مُرْتَجِل)

Mürteçil kelime olarak irticâl mastarından türetilmiş, ismi fâil kalıbındadır ve koşuşu güzel anlamına gelmektedir. Kaynaklar, Mürteçil'in koşuşu ile yürüyüşünün gayet nizami olduğunu, hızlı koşmaktan dolayı atların boynunda ve kafasında meydana gelen hareketin Mürteçil'de görülmediğini ve bu sebeple yürüyüşü ile koşuşunun göze hoş geldiğini kaydetmektedir (et-Teymî, 1939, s. 188; İbn Nâsirüddin, 2010, c. 8, s. 43).

5.13. Melâvih (مَلَوِيح)

Bu at, sürekli yemesine rağmen kilo almayan ve cılız kalan aynı zamanda sürekli susayan bir at olduğundan Melâvih olarak isimlendirilmiştir. Melâvih zayıflığından ve güçsüzlüğünden dolayı yürürken sendelediğinden kendisi için sendeleyerek yürüyen anlamında *Milvâh* (مِلْوَاه) sıfatı kullanılmıştır (İbn Seyyidünnâs, 1993, c. 2, s. 389; et-Teymî, 1939, 189).

5.14. Ya'sûb (يَعْسُوب)

Ya'sub'un reis, şef, başkan gibi manaları olmakla birlikte, ata bu ismin verilmesinin sebebi olarak Hz. Muhammed'in en iyi atlarından biri olması gösterilmektedir. Bir başka rivayete göre ise ata bu isim, hız bakımından çekirgeden büyükçe hızlı bir kuşa benzetildiği için verilmiştir (Taberî, 1986, c. 2, s. 218; et-Teymî, 1939, s. 189; el-Kelbi, 2003, s. 31).

5.15. Bahr (بَحر)

Hiz. Muhammed, Bahr'ı Yemen'den Medine'ye gelen bir tüccardan satın almış ve Bahr ile defalarca yarışa girmiştir. Hiz. Peygamber Bahr'ın bir yarışı kazandığı gün dizlerinin üzerine çöküp yüzünü eliyle okşayarak *ما أنت إلا بحر* (*Sen ancak denizsin*) demiş ve bundan sonra bu ata Bahr denilmiştir. İbnü'l Esir Bahr'ın kestane renginde olduğunu belirtirken, Dimyâdî atın renginin parlak siyah olduğunu belirtmektedir (Safedî, 2000, c.1, s. 190; et-Teymî, 1939; s. 190). İbn Neftaveyh'ten nakledilen bir rivayete göre Bahr sürekli yürüyen bir at olma özelliğine sahipti ve yürüyüşü denizde tükenmeyen suya benzetilmekteydi (el-Aynî, t.y. c. 20, s. 193).

5.16. es-Sicil (السَّجِل)

Araplar suyu ara vermeden döktüklerinde *سجلت الماء فانسجل* (*Seceltu elmae fen secele*) ifadesini kullanmaktaydı. Sürekli uzun adım attığından es-Sicil'in ismi de bu ifadedeki *سجلت* (*seceltu*) kelimesinden türetilmiştir (et-Teymî, 1939, s. 189-190).

5.17. Serhân (سَرْحَان)

Serhân kelimesi kurt anlamına gelmektedir. Kaynaklarda sebebi belirtilmemekle birlikte Hz. Peygamber'in atlarından birinin isminin Serhân olduğu kaydedilmektedir. (İbn Nâsirüddin, 2010, c. 8, s. 43; (et-Teymî, 1939, s. 188).

5.18. Edhem (أَدْهَم)

Dimyâdî, Hz. Muhammed'in atları arasında zikredilen Edhem'in, Bahr ile aynı at olduğunu belirtmektedir (et-Teymî, 1939) 188).

5.19. Ya'bûb (يَعْبُوب)

Uzun mesafeleri rahatlıkla koşması ile öne çıkan Ya'bûb'un koşuşu hızlı akan nehre benzetildiğinden dolayı kendisine bu isim verilmiştir (et-Teymî, 1939, 189; es-Subhi, 2011, 134).

6. SONUÇ

Cahiliye döneminde savaşlarda kullanılmasının yanı sıra at, daha çok övgü kaynağı olarak görülmekte ve zenginliğin bir göstergesi olarak kabul edilmekteydi. Hz. Muhammed'in Müslümanları at beslemeye teşvik etmesinde birinci etken ise Kur'ân ile aynı amaçla Müslümanların düşmanlarıyla mücadelesinde güçlü olmasını sağlamaya yöneliktir. Müslümanların sahip olduğu atlar savaşlarda avantaj sağlamasının yanında kendilerine saldırma amacı taşıyanlara karşı caydırıcı bir güç haline gelmelerini de sağlamıştır. Hadislerden anlaşıldığı üzere Müslümanları at beslemeye teşvik etmenin diğer amacı ise ticari yönden oldukça değerli olan atın yetiştirilmesi ile Müslümanların ekonomik yönden kalkınmasına katkı sağlamaktır.

Hz. Muhammed'in sahip olduğu atların tamamı Medine döneminde edindiği atlardır. Bunlardan bir kısmını satın almış bir kısmı ise kendisine hediye edilmiştir. Müslümanlara Medine'ye hicret edene kadar müşriklerle silahlı mücadele etmeleri için izin verilmediğinden, Müslümanların Mekke'de at beslemesine ihtiyaç duyulmamıştır. Medine döneminde ise cihat için kendilerine izin verilen Müslümanların at beslemesi zaruri bir hal almıştır. Medeni bir sure olan Enfâl Suresi ile Allah'ın Müslümanlara at beslemelerini buyurması ve Hz. Muhammed'in hadisleriyle Müslümanları at beslemeyi teşvik etmesiyle İslam ordusunda süvari sayısında büyük bir artış meydana gelmiştir.

Hz. Muhammed, hadislerinde atın önemini vurgulamasının yanında uygulamalarıyla da Müslümanları at beslemeye teşvik etmiştir. Savaşlar

neticesinde elde edilen ganimetten atlara ve sahiplerine pay verilmesi, cihatta kullanılan atların zekâtтан muaf tutulması ve Medine’de düzenlenen at yarışları buna örnek olarak gösterilebilir. Allah Resûlü’nün at yarışları düzenlemesi ilk bakışta eğlence amaçlı gibi görünse de aslında atların savaşlarda daha etkin olarak kullanılması amaçlanmıştır. Yarışlara katılan atların yarış öncesinde belli bir hazırlık sürecinden geçirilmesi ve belirli aralıklarla yarıştırılması atların formda kalmasını sağlamaktaydı. Bazı hadis ve siyer kaynaklarında atlarla ilgili müstakil başlıkların bulunması da Hz. Muhammed’in atlara verdiği önemi göstermesi açısından kayda değerdir.

7. KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, (2001). *Müsned* (1.bs). Beyrut: Müessesetu’r-Risale.
- Akinci, İ. A. (2017). *Osmanlı atları* (T. M. Türkmenoğlu, Çev.; 1. bs). İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Atıyye, A. (2013). *El-haylû fi’ş-şî’ri’l-câhilî. Keferbu es-sekâfiye*, (22).
- Borden, S. (1906). *The Arab horse*. New York: Doubleday Page.
- Buhârî, (2001). *Sahihu’l-Buhârî* (C. 1-9). Beyrut: Dâru Tûki’n-Necât.
- Çınar, A. A. (1993). *Türklerde at ve atçılık*. ankara: Feryal Matbaası.
- Ebû Alefe, R. b. S. (2007). *Şerhu Sünen’in nesâi* (2. bs, C. 1-2). Ürdün: Beytü’l efkârî’l Düveliyye.
- Ebû Dâvûd, S. b. E. b. İ. es-Sicistânî. (t.y.). *Sünen* (C. 1-4). Beyrut: Mektebetü’l-Asriyye.
- el-Aynî, E. M. (t.y.). *’Umdetü’l-karî fi şerhi sahihi’l-Buhârî* (C. 1-25). Beyrut: Daru İhyai’t Turasi’l Arabi.
- el-Cevziyye, İ. K. (1994). *Zâdü’l-me’âd* (C. 1-5). Beyrut: Müessesetu’r-Risale.
- el-Kayrevânî, İ. R. (1981). *El-’umde fi mehâsini’ş-şî’ri ve âdâbihi* (5. bs, C. 1-2). (byy): Dâru’l-Cîl.
- el-Kelbi, E. M. & Hişâm b. Muhammed. (2003). *Ensabu’l hayli fi’l Cahiliyeti ve’l İslam ve ahbariye* (1. bs). Şam: Daru’l Beşair.
- en-Neccâr, M. et-Tayyib. (t.y.). *El-kavlü’l mübin fi sireti Seyyidi’l-Murselin*. Dâru’n Nedve.
- en-Nevevî, E. Z. Y. b. Ş. b. M. (2009). *el-Minhâc fi şerhi Sahihi Müslim b. Haccâc* (17. bs, C. 1-19). Beyrut: Daru’l Marife.
- es-Seyrûn, A. (2014). *Müttefekun aleyh hadisler Buhârî ve Müslim’in ittifak ettiği hadisler* (H. Akın, Çev.; C. 1-3). İstanbul: Çelik Yayınevi.
- es-Subhi, M. b. A. Ğ. (2011). Hz. Peygamberin atlarının isimleri ve sıfatları. *Mecelletü Sünen*, 3, 102-159.
- et-Teymî, E. U. M. b. el-Müsennâ. (1939). *Kitâbü’l-Hayl* (1. bs). Haydarabad: Dairetü’l Maarif fi’l Osmaniyye.
- Furi, A. el-Mübarek. (2011). *Tuhfetü’l ahvezî bi şerhi Camiûl Tirmizi* (1. bs). Şam: Daru’l Feyha.
- İbn Hişâm, E. M. A. (1955). *es-Sîretü’n-nebeviyye* (2. bs, C. 1-2). Mısır: Matbatu Mustafa’l Babi.

- İbn Kesîr, E.-F. İ. İ. b. Ş. Ö. (1999). *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm* (2. bs, C. 1-8). Riyad: Dâru Taybe.
- İbn Mace, E. A. M. b. Y. (2005). *Sünen* (C. 1-3). Kahire: Daru'l Hadis.
- İbn Manzûr, M. b. M. b. A. (t.y.). *Lisanu'l-Arab* (C. 1-6). Kahire: Dâru'l Me'ârif.
- İbn Nâsîrüddîn, ed-D. (2010). *Câmi'u'l-âsâr fî mevlidi'l-muhtâr* (1. bs). Katar: Daru'l Felah.
- İbn Sa'd, E. A. M. (2001). *et-Tabakâtu'l-kübrâ* (1. bs, C. 1-11). Kahire: Mektebetü'l Hancı.
- İbn Seyyidünnâs, E.-F. F. M. b. M. b. M. (1993). *Uyûnü'l-eser* (C. 1-2). Beyrut: Daru'l-Kalem.
- İbnü'l-Esir, İ. A. b. M. b. M. eş-Şeybânî el-Cezerî. (1997). *el-Kâmil fî't-târih* (1. bs, C. 1-10). Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabî.
- İbnü'l Esir, M. (1979). *En-Nihâye fî garîbi'l-hadîs ve'l-esser* (C. 1-5). Beyrut: el-Mektebetü'l İlmiyye.
- Kâsım b. Sellâm, E. U. (2016). *Kitâbü'l-emvâl ilk dönem ekonomi yönetimi* (C. Saylık, Çev.). Ankara Okulu Yayınları.
- Koca, F. (2013). *İslam ibadet esasları*. TDV Yayınları.
- Köseman, A. (2005). Arap atlarında yarış performansının kalıtım derecesinin hesaplanması ve ana yaşının yarış performansına etkisi [Doktora]. *Ankara Üniversitesi*.
- Lâşîn, M. Ş. (2002). *Fethü'l-mün'im şerhu Sahihi Müslim* (1. bs, C. 1-10). Kahire: Daru's Şurûk.
- Mâlik b. Enes, E. A. M. b. E. b. M. b. E. Â. (2004). *El-Muvatta'* (1. bs, C. 1-8). Abu Dabi: Müessesetü Zayid b. Sultan.
- Makrîzî, E. M. (Ebû'l-A. T. A. b. A. b. A. b. M. (1999). *İmtâ'u'l-esmâ'* (C. 1-15). Daru'l Kutubi'l İlmiyye.
- Mardînî, E. B. (t.y.). *Evsâfû'l-hayli'l-Arabiyyeti'l-asliyye ve ensâbuha*.
- Müslim, E.-H. M. b. el-Haccâc. (t.y.). *Sahihu'l-Müslim* (C. 1-5). Beyrut: Dârü İhyai't-Turasî Arabî.
- Nesâî, E. A. A. b. Ş. b. A. (1986). *Es-Sünen* (2. bs). Halep: Mektebetü'l Matbûâtî'l İslamiyye.
- Numanî, Ş. (1975). *Bütün yönleriyle Hz. Ömer ve devlet idaresi* (T. Y. Alp, Çev.; C. 1-2). Hikmet-Dâva-Çağ Yayınları.
- Numânî, M. Ş. (2014). *Son Peygamber Hz. Muhamed Sîretü'n-Nebî* (6. bs). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Safedî, E.-S. (Ebû S. S. H. b. İ. A. b. A. (2000). *El-Vâfi bi'l-vefeyât* (C. 1-29). Beyrut: Daru İhyai't Turas.
- Şevkânî, E. A. M. b. A. b. M. (1993). *Neylû'l-evtâr* (1. bs, C. 1-8). Mısır: Daru'l-Hadis.
- Şeybânî, D. (2014). *el-Haylû fî's-Şi'ri'l-Câhilî* [Yüksek Lisans]. Cezayir: Camiatü'l Arabî b. Müheydî-Ümmü'l-Bevâki.
- Şinkîti, M. el-E. b. M. el-M. b. A. (1995). *Edvâ'u'l-beyân fî îzâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l Fikir.
- Taberî, E. C. M. b. C. b. Y. (1986). *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* (1. bs, C. 1-5).

- Beyrut: Daru'l Kutubi'l İlmiyye.
- Taberî, E. C. M. b. C. b. Y. (2000). *Câmi' u'l-beyân 'an te' vili âyi'l-Kur'ân* (1. bs, C. 1-24). Beyrut: Müessesetü'l-risale.
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (1996). *Câmi'* (1. bs, C. 1-6). Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî.
- Vâkıdî, E. A. M. b. Ö. (1989). *Meğazî* (1. bs, C. 1-3). Beyrut: Dâru'l Aleml.
- Zebîdî, M. (t.y.). *Tacü'l-arûs min cevâhiri'l kâmûs* (C. 1-40). Kuveyt: Darü'l-Hidâye.
- Zuznî, H. b. A. b. H. E. A. (2002). *Şerhu'l-muallakati's-seb'* (1. bs). Beyrut: Daru İhyai't Turasi'l Arabi.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.